

С Т А Н О В И Щ Е

за дисертационния труд на Стратигула Димитриос Парису,
редовен докторант по професионално направление
1.2. Педагогика /Предучилищна педагогика/ с обучение на английски език
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Тема на дисертационния труд:

„Емоционални и социални аспекти на училищната готовност и адаптация:
специфика при деца с хиперактивност и дефицит на вниманието“

Научен ръководител:

проф. дн Розалина Пламенова Енгелс-Критидис

Дисертационният труд на Стратигула Димитриос Парису „Емоционални и социални аспекти на училищната готовност и адаптация: специфика при деца с хиперактивност и дефицит на вниманието“ насочва вниманието върху важността на социално-емоционалната готовност и подкрепата на процеса на адаптация към училищната среда за всички първокласници, като се поставя специален фокус върху особеностите при децата с хиперактивност и дефицит на вниманието.

Във формален план дисертацията обхваща въведение, 6 глави, заключение и препоръки, библиография и приложения. Дисертационният труд е разработен в 265 страници, от които 39 страници библиография и 8 страници приложения. В текста са включени 18 таблици и 20 диаграми. Библиографията съдържа 326 заглавия на английски език и 36 на гръцки език.

В първата глава са проучени различни научни източници, разкриващи същността на ключовите за дисертацията понятия: социално-емоционално развитие (Denham & Burton, 1996; Raver, 2002; Zins, Bloodworth, Weissberg и Walberg, 2004; Fantuzzo, et al., 2005; Department for Children, Schools and Families, 2008; Durlak, Weissberg, Dymnicki, Taylor & Schellinger, 2011 и др.); готовност за училище (National Education Goals Panel, 1997; Shonkoff & Phillips, 2000;

Janus & Offord, 2000; Rafoth et al., 2004; Snow & Van Hemel, 2008; Britto, 2012; U.S. Department of Health Human Services, 2015; Altun, 2018 и др.); приспособяване и училищна адаптация (Κακαβούλης, 1984; Pianta, Steinberg & Rollins, 1995; Clark & Zygmunt - Fillwalk, 2008; Κρεμλς, 2011; Χατζηχρήστου, 2011; Walker & MacPhee, 2011; Toheed, 2012; Ferretti & Bub, 2016 и др.). Представена е и същността на Синдрома на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ), симптоматологията на ученици със СДВХ (American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 1994; DuPaul, McGoey, Eckert и VanBrakle, 2001; Wehmeier, Schacht & Barkley, 2010; Caroline, 2010; Dulcan, Lake, 2011; Sroubek, Kelly, Li, 2013; и др.) и ситуирането им в училищната среда (Greene, Beszterczey, Katsenstein, Park & Goring, 2002 и др.).

Следващите две глави се фокусират върху различни гледни точки за ролята на семейството (втора глава - Τζάνη, 1988; DuBois, Eitel & Felner, 1994; Fantuzzo & McWayne, 2002; Pan, et al., 2005; Hair, Halle, Terry-Humen, Lavelle & Calkins, 2006; Knollmann & Wild, 2007; Leerkes, Blankson & O'Brien, 2009; Mistry, Benner, Biesanz, Clark & Howes, 2010; Janus & Duku, 2010; Lau, Li & Lao, 2010; Sheridan, Knoche, Edwards, Bovaird & Kupzyk, 2010; Zupancic & Kavcic, 2011; Walker & Mac Phee, 2011; Stan, 2014; Goldberg & Carlson, 2014; Ryan, Haroon & Melvin, 2015; Chronis-Tuscano, Lewis-Morrarty, Woods, O'Brien, Mazursky-Horowitz & and Thomas, 2016; Choy & Karrypiah, 2016; Ferretti & Bub, 2016; Festante, et al., 2019 и др.) и на детската градина (трета глава - Howes, Heyman, et al., 1992; Parker & Asher, 1993; Hamilton et al., 1994; Howes, Matheson & Hamilton, 1994; Birch & Ladd, 1997; Ladd et al., 1997; Hughes et al., 1999; Birch & Ladd, 1998; Coolahan, et al. 2000; Colwell & Lindsey, 2003; McClelland & Morrison, 2003; Fantuzzo, et al., 2004; Ladd, Herald & Kochel, 2006; Brophy-Herb, Lee, Nievar and Stollak, 2007; Graziano, Reavis, Keane & Calkins, 2007; Brophy-Herb, Lee, Nievar & Stollak, 2007; Downer, Booren, Lima, Luckner & Pianta, 2010; Μπούζος, 2011; Nix, Bierman, Domotrivich & Gill, 2013; Σταμάτης, 2015; Zigler & Bishop-Josef, 2006; Buhs et al., 2010; Spivak & Farran, 2016; Broekhuizen, Mokrova, Burchinal & Garrett-Peters, 2016; Broekhuizen, et al., 2016; Gluer and Gregoriadis, 2016; Lin, Justice, Emery, Mashburn & Pentimonti, 2017; Blair, McKinnon & Daneri, 2018 и др.) за успешната социално-емоционална готовност и адаптация, като паралелно с приетите за общовалидни постановки за всички деца на съответната възраст, се обръща

целенасочено внимание на спецификата при децата и малките ученици с хиперактивност и дефицит на вниманието.

Четвъртата глава е с преобладаващ практико-приложен фокус и представлява своеобразен преглед на образователни инструменти за успешна социално-емоционална готовност и адаптация към училище на деца със СДВХ, като в ядрото ѝ стои разработената авторска образователна програма, базирана на художествено-творчески активности, целяща подобряване на социално-емоционалната готовност и адаптацията към училище при деца на възраст 5-8 години - както при деца с хиперактивност и дефицит на вниманието, така и при всички останали деца. Първата част от програмата е насочена към развитие на социално-емоционална готовност за училище в детската градина, а втората част от програмата цели подкрепа на социално-емоционалната адаптация на децата към училищната среда в първи клас. Разработването на предложената образователна програма е един от най-значимите приноси на дисертантката.

Изследването, на което се базира дисертацията, е подробно описано в пета глава. То има за цел да проучи ефектите от авторската образователна програма и е проведено в две части: 1) с деца (както със, така и без СДВХ) през последната година на детската градина преди постъпване в началното училище, за оценка и въздействие върху училищната готовност, и 2) проучване на същите деца в първата година от началното училище, за оценка и въздействие върху адаптацията им към училище.

Като *водеща изследователска хипотеза* е приета, следната: „провеждането на настоящата образователна програма за художествено творчество, в сътрудничество с учители и родители, би довело до по-високи нива в социално-емоционалната готовност и адаптация към училище при деца със СДВХ, както и при деца без СДВХ“. Нейната конкретизация намира израз в осем адекватно дефинирани подхипотези, свързани с предположени взаимовръзки, следствие на ефекта от предложената програма, базирана на художествено-творчески дейности при деца със и без СДВХ - по отношение на готовността за училище, училищната адаптация, нивото на харесване на училището от децата и представата на родителите за училището.

Използван е психолого-педагогически експеримент, а като констатиращи методи са приложени Диагностична рейтинг скала за СДВХ на Vanderbilt (Vanderbilt ADHD Diagnostic Rating Scale (VARDS)); Въпросник на Болдуин (Baldwin, 2011) за училищната готовност на

малките деца; Кратък индекс за ранни умения и подкрепа (BESSI) с цел оценка готовността за училище от гледната точка на учителите; Родителски доклад за приспособяване към училище (Fast Track project, 2011, преработен); Кратка форма на скалата за оценяване от учители на училищното приспособяване (Betts and Rotenberg, 2007), като по-кратка и по-лесна алтернатива на рейтинговата скала за учителска оценка (Birch & Ladd, 1997).

В първата част на реализираното в последните три месеца на детската изследване са проучени 21 момчета и 19 момичета, на възраст между 5 и 6,9 години, разделени на две групи с по 20 деца. Експерименталната група включва 6 момчета и 4 момичета със СДВХ, и 4 момчета и 6 момичета без никаква специфична образователна нужда. Контролната група включва 5 момчета и 5 момичета със СДВХ, и 6 момчета и 4 момичета без специфична образователна нужда. В изследването са взели участие и 80 родители (40 майки, 38 бащи и 2 баби - по двама родители за всяко проучвано дете), както и 40 учители. Във втората част са проучени същите деца, само че в първите три месеца на обучението им в първи клас; изследвани са мненията на техните родители, както и на 200 учители (по петима учители, преподаващи в класовете на всяко изследвано дете).

Шестата глава представя резултатите и техния анализ. Доказана е *водещата изследователска хипотеза*, а осемте подхипотези са коментирани и потвърдени на база на количествен и качествен анализ на получените резултати, които са адекватно представени в таблична и графична форма.

Заключението логично следва изложението и съдържа полезни изводи, повечето от които формулирани като препоръки за практиката.

Напълно приемам очертаните приносни моменти на дисертацията, като бих искала да открия следното:

- Широкия и дълбинен обзор, на който дисертантката базира изясняването на термините „социално-емоционална училищна готовност“ и „адаптация към училище“, дефинирани чрез разкриване на тяхното значение по отношение на спецификите при деца *със и без* СДВХ - в образователната среда на детската градина, в първи клас на началното училище и в семейството.

- Поставеният фокус върху деца с хиперактивност и дефицит на вниманието, посещаващи масови детски градини и начални училища, е в духа на съвременните широки

разбирания за предучилищно приобщаващо образование и в този план разработената уникална образователна програма, базирана на художествено-творчески активности и целяща повишаване на социално-емоционалната готовност и адаптация към училище, неслучайно успешно „работи“ едновременно и при деца *със и без* СДВХ.

- Безспорен принос е и възможността предложеният набор от изследователски методи и диагностични инструменти, използвани при изследването на социално-емоционалната училищна готовност и приспособяване към училище, да бъдат използвани в бъдещи изследвания от колеги в областта.

- Самият анализ на резултатите от проведеното изследване обогатява опита, като в практико-приложен план би могъл да бъде от полза за широк спектър родители и педагози.

Авторефератът отговаря на структурата и съдържанието на дисертационния труд и го представя коректно. Важно е също да се отбележи и публикационната активност на Стратигула Парису, която е представила три публикации, една от които е самостоятелна, а останалите са в съавторство.

Дисертационният труд на **Стратигула Димитриос Парису** притежава всички необходими качества за една успешна докторска дисертация и дава принос към полето на предучилищното образование, именно в спектъра на актуалните приобщаващи стратегии и практики. Отчитайки научно-изследователската и практическа стойност на обсъждания дисертационен труд, убедено давам своя положителен вот и предлагам на Уважаемото научно жури на **Стратигула Димитриос Парису да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по 1.2. Педагогика – Предучилищна педагогика.**

Изготвил:

проф. дн Розалина Енгелс-Критидис

15.03.2021г.